

Uilenwerkgroep Waasland

Uilenwandeling 2014 – Windkracht 10

Behoorlijke opkomst met zo een weer

Rotweer de voorbije dagen: regen en veel wind. En toch trotseren ruim 40 personen de wind op zaterdag 15 februari 2014. Ze zakken af naar de afspraakplaats café Karibu aan de Pontweg in Daknam (Lokeren). Het lijken wel figuranten voor een opname van Windkracht 10 (het fel gesmaakte feuilleton eind jaren '90 op één). *Windkracht 10*, letterlijk dan, want uiteraard gaan we vanavond niet met de helikopter mensen uit zee gaan redden, maar willen we iets meer vernemen over uilen, maar zal dat wel lukken met deze felle rukwinden? Raar toch hoe de natuur zich dit jaar aanbiedt. Nog maar vergeleken met de uilenwandeling 2013 waar we, allen onherkenbaar ingeduffeld, verzamelden aan de kerk van Belsele-Puyvelde blozend onder een gure oostenwind met een gevoelstemperatuur van min 10°C. Vanavond geen koude gewaarwording. Het is bijna plus 10°C. En belangrijk: het is droog. Maar er staat veel wind, dat wel. Een spelbreker zou die wind worden, maar bij de start van de wandeling wisten we dat nog niet...

Een woordje uitleg bij volle maan

Onder een volle maan geven we een woordje uitleg over het opzet van de wandeling, maar ook over algemene kenmerken van de uilen. Wist je dat er wereldwijd een 200 verschillende soorten zijn? De grootte varieert van 19 cm (dwerguil) tot 75 cm (oehoe). Voor de spanwijdte van de vleugels mag je ruim

maal twee rekenen. Volkeren werden steeds gefascineerd door deze voornamelijk 's nachts levende vogels. Als ze zich in het duister kunnen voortbewegen, moeten ze wel helderziend zijn, dacht men. De Griekse godin Athena werd steeds afgebeeld met een steenuil op haar schouder. De kleinste van de drie uilen die we tijdens deze wandeling hopen te horen, heeft er zijn Latijnse naam aan over gehouden (Athene noctua). Vroeger werden uilen levend aan de schuurdeur genageld omdat ze zouden behoeden tegen het boze. Uilen gaven ook inspiratie aan heel wat spreuken en gezegden.

Uilen hebben 3 grote troeven om zich met succes in het nachtleven te storten: ogen, gehoor en verenkleed/vlucht.

Hun grote ogen kijken recht naar voren. Ze zitten vast in de oogkassen. Door extra nekwervels kunnen ze de kop 270° draaien zonder er een stijve nek aan over te houden. De gezichtshoek bedraagt om en bij de 110° waarvan 60° overlap (gemeenschappelijk voor links en rechts oog) wat dieptezicht verschaft. Ze zijn verziend, voor zaken dichterbij komen snorharen en snavel goed van pas. Uilen zitten ook constant te wiebelen om signalen en geluiden beter te kunnen inschatten. Uilen die enkel 's nachts jagen zoals kerkuil en bosuil (*Strix aluco*) hebben zwarte ogen. Uilen die ook overdag actief zijn zoals steenuil en velduil (*Asio flammeus*) hebben gele/oranje ogen.

Uilen horen op een fabuleuze manier. Het gezichtsmasker helpt het geluid te versterken. Sommige soorten hebben een asymmetrisch gehoor. Het ene oor is wat groter en hoger gelegen dan het andere. Geluiden worden een fractie van een seconde later waargenomen maar dit biedt voordeel om de geluidsbron nog beter te lokaliseren.

Geluidloze vleugels en een soepele glijvlucht laten toe een prooi ongehoord te benaderen. Uilen zijn minder zwaar dan ze eruit zien. Het verenkleed is dik, maar heel los en licht. Ook de poten zijn bedekt. De slagpennen hebben op het uiteinde dons. Gevolg is weinig wrijving met de lucht en een onhoorbare vleugelslag. De verhouding tussen vleugeloppervlakte en gewicht is groot en verleent de

souplesse om de vlucht snel te wijzigen volgens opgevangen signalen.

Tot slot vertellen we nog iets over braakballen. Uilen verorberen hun prooi volledig. Wat door de maagsappen niet wordt afgebroken, wordt verzameld in een braakbal. Die bevat haar, schedels en botjes, en geeft informatie over het menu van de vogel. Ook de zoogdierenwerkgroep is blij met de gegevens die door braakballenonderzoek verzameld worden. Elke uil produceert een ander type (grootte, kleur, consistentie) van braakbal.

Fikse wandeling, flink tempo

De wandeling kan beginnen. Een lus van ongeveer 4 kilometer brengt ons langs geschikte biotopen voor steenuil en kerkuil. Voor bosuil vrezen we een beetje want de wandeling loopt niet echt langs zijn biotoop. Maar toch zullen we vanavond ook zijn roep horen. Niet moeilijk want we laten immers van de drie uilensoorten een geluidsopname horen. Uiteraard hopen we op reactie van soortgenoten.

De voorbereiding 14 dagen geleden was veelbelovend. Op een viertal plaatsen reageerden steenuilen. Op één locatie hoorden we zelfs vier exemplaren op hetzelfde moment. Ook een kerkuilkoppeltje was van de partij.

De politie werd ingelicht over de uilenwandeling. Het zou niet de eerste keer zijn dat er ongeruste buurtbewoners de politie alarmeren bij het opmerken van zaklampschijnsel en aanhoudend blaffende honden.

Waar zitten die uilen?

We slaan de Eikelstraat in en stappen richting Pieter Heydensveer. Onderweg passeren we een aantal geschikte biotopen voor steenuil. Steenuilen meten ongeveer 23 cm en maken voor hun broedsel gebruik van natuurlijke holten (vooral knotwilgen) en nestkasten. Ze hebben een voorkeur voor kort begraasde weilanden en kunnen ook overdag op een paaltje aan de rand van hun jachtterrein worden waargenomen. Steenuilen jagen ook door over de grond te huppelen of vanuit een lage vlucht. Naast muizen staan insecten, regenwormen, kevers en soms kikkers op het menu. Ze produceren een groot

arsenaal geluiden, waaronder een *miauw* dat aan katten doet denken.

Enkel de wind beantwoordt het geluid dat we de nacht insturen. Maar niet getreurd, straks komen we nog interessante gebiedjes voor steenuilen tegen.

Wat verder laten we het geluid van een bosuil horen. Ook al is het hier niet top als biotoop voor bosuil, toch werd er deze week nog een exemplaar gehoord. Bosuilen beginnen vroeg te broeden, vaak reeds in februari. Het zijn echte opportunisten. Ze bejagen alles wat in het bos beweegt. Met zijn 40 cm is hij de grootste van de uilensoorten die op deze wandeling aan bod komen. Bosuilen doen het goed, een beetje te goed. Ze zijn dominant tegenover steenuilen en kerkuilen en vragen daarom (momenteel) geen extra nestkasten. Uit het luidsprekertje horen we het mannetje herhaaldelijk *hoe-oe-hoe* zingen, maar er komt geen reactie. Eind februari zijn de koppeltjes al gevormd en liggen de territoria vast, de nood aan vocale reactie neemt dan aanzienlijk af. Men vermoedt dat het succes van de bosuil (mede) verantwoordelijk is voor de snelle terugval van het aantal ransuilen (*Asio otus*) die de laatste jaren in vergelijking met vorige decennia veel minder voorkomt.

Ter hoogte van het veer laten we opnieuw het geluid van de bosuil horen. Aan de overkant van de Moervaart is er wel wat bos, maar ook nu geeft de bosuil niet thuis. Vroeger was hier nog een veerdienst ingericht. Het veer was ter plaatse gekend als *Pielaveir* of ook wel *Pierlaveir*, een vervorming van de officiële benaming Pieter Heydensveer.

Vooraleer we de Heirlandstraat instappen weerklinkt nogmaals de opname van de steenuil. We staan wat beschut en uit de wind. In de verte horen we de eerste uil die avond. Een steenuil reageert op het geluid.

Richting kerkuilen

Een eindje in de lange Heirlandstraat laten we opnieuw de steenuil klinken. Dit maal is er een duidelijke reactie, heel de groep heeft het gehoord nu. Eindelijk, want ook al is het niet echt koud, toch begin je van het stilstaan en van de

aanhoudende wind kou te krijgen. De reagerende uilen zorgen voor wat adrenaline in het lijf.

Wat verder doen we een eerste poging om reactie van kerkuilen uit te lokken. De kerkuil (35 cm) was in de jaren zeventig na enkele zware winters en een fel teruglopend aantal beschikbare nestlocaties bijna uit onze contreien verdwenen. Het aantal resterende broedkoppels werd op 100 voor gans Vlaanderen geschat. Kerkuilwerkgroep Vlaanderen en honderden vrijwilligers zorgden echter voor een heuse ommekeer. Vandaag hangen, verspreid in heel Vlaanderen, ongeveer een 2000 speciale nestkasten. In het topjaar 2007 piekten we naar een 1000 koppels kerkuilen. Ook 2012 gaf mooie resultaten. 2013 was dan weer ronduit slecht. Op slechts twee van de 38 door onze werkgroep gevolgde locaties kwam een koppel tot broeden. Op vier andere locaties werden oudervogels opgemerkt, toch een kleine opsteker. Een lange winter, een nat voorjaar en weinig muizen (hoofdvoedsel van de kerkuil) zorgden voor het slechte resultaat.

Jammer genoeg geen reactie op het geluid dat we afspelen. We vangen op dat de onberekenbare rukwinden veel vogelsoorten afschrikken om op jacht te gaan. Meeuwen, kraaien en kauwen zie je vaak genieten van het windspel, maar vanavond laten de uilen het afweten. Het geluid uit ons toestel wordt snel afgevoerd in steeds dezelfde richting wat ook niet bijdraagt tot het succes.

Ook op de volgende halte – in vogelvlucht niet eens zo ver van de vorige – is een kerkuilkoppel gesignaleerd. Maar ook vanavond blijven die lekker binnen.

Tot slot horen we nog een steenuil reageren. Toch één soort die het vanavond niet laat afweten.

Afronden

De wandeling wordt afgesloten aan de Karibu. Voor de geïnteresseerden hebben we nog een brochure over de steenuil en een flyer over de kerkuil. En helemaal afronden doen we binnen bij een trappist, dat maakt toch nog wat goed.

Marc Aerts,
namens de uilenwerkgroep